ЄВРОПА 18.07.2025 | Тамар Ґамкрелідзе

І туди гаряче, і сюди боляче

Безвізовий режим – один з небагатьох мостів, які досі з'єднують Грузію з ЄС. Чи знайдеться спосіб його зберегти?

На Грузію чи не щодня накочується нова хвиля авторитаризму. Тільки за минулі п’ять місяців парламент, до якого входять виключно депутати, обрані за списком партії «Грузинська мрія», ухвалив майже 40 законів і поправок. Більшість із них прийняли за так званою прискореною процедурою – без обговорень і заперечень. Ці зміни переважно спрямовані на придушення інакомислення, обмеження прав громадян і свободи медіа. Представникам медіа тепер не дозволяється заходити в зали судових засідань, а зйомки та трансляції без прямого дозволу Вищої ради правосуддя заборонені. Бо врешті-решт розголос судових переслідувань студентів, медиків і висококваліфікованих спеціалістів може вразити навіть найбільш аполітичні верстви населення.

Юридичні процеси супроводжує хвиля політичних переслідувань. У червні чотирьох опозиційних діячів засудили до ув’язнення за відмову з’явитися перед парламентською комісією, яку очолює «Грузинська мрія», незабаром можливі нові вироки за відмову визнавати однопартійний парламент. Критики режиму, незалежно від політичних симпатій, зазнають репресій. Компаніям, з якими раніше підтримували робочі відносини, тепер погрожують, і навіть лояльні до правлячої партії держслужбовці піддаються «чисткам» через зв’язки з колишніми членами «Грузинської мрії».

Сенс цього очевидний: режим Іванішвілі не зупиниться ні перед чим, щоб придушити інакомислення, зруйнувати демократичний фундамент Грузії і відірвати країну від Заходу.

Безвізовий режим – один із небагатьох містків, які досі з’єднують Грузію з ЄС

Безвізовий режим – один із небагатьох містків, які досі з’єднують Грузію з ЄС. Одним з найбільших досягнень Грузії в розбудові відносин з ЄС було рішення 2017 року про лібералізацію візового режиму, яке відзначив тодішній спікер парламенту

> Іраклій Кобахідзе: «Наш народ не раз доводив свою відданість свободі та демократії... і здобув гідне місце в європейській родині. Безвіз – це не лише пільги, а й обов'язки... Наші громадяни мають стати амбасадорами нашої культури, історії та традицій у Європі».

Але в 2024 році відносини з ЄС почали стрімко погіршуватись. Євросоюз неодноразово намагався використовувати безвіз як важіль впливу, розриваючись між небажанням карати прозахідне грузинське суспільство та визнанням того, що нинішній політичний режим не відповідає стандартам безвізового партнера. Поки він вагався, «Грузинська мрія» грала на емоціях суспільства, поступово дезінформуючи його і роблячи байдужим до можливої втрати безвізу.

Зокрема, віце-спікерка парламенту Ніно Цілосані писала в Facebook: «Безвізовий режим – це справді зручно, і ми вибороли цей комфорт під час правління «Грузинської мрії»... Але, якщо комфорт суперечить патріотизму... грузинський народ є і буде патріотами».

В квітні, виступаючи на проурядовому телеканалі IMEDI, спікер парламенту Шалва Папуашвілі відкинув закиди з боку ЄС, розкритикував «зарозумілий тон» посла Німеччини та заявив: «Безвіз – це що, Божий дар?! Ми теж маємо безвіз для німців – і що з того?!»

Безвіз все-таки був даром – даром політичної волі, як і статус кандидата на вступ до ЄС. Власне, формальні підстави призупинити безвіз ЄС має давно. Але там, де є політична воля, є і шанс. Євросоюз намагався втримати Грузію в орбіті євроінтеграції, сподіваючись, що пільги стимулюватимуть реформи. Це загальноприйнятий підхід, але результат він мав протилежний. Замість допомогти країні закріпитися в Європі, він легітимізував правління «Грузинської мрії», поставивши під сумнів свій авторитет і надихнувши режим ігнорувати попередження.

Багато хто в Грузії, зокрема й громадянське суспільство, вважає призупинення безвізу стратегічною помилкою. Понад 20 організацій наголосили в спільній заяві, що безвізова політика – не подарунок для уряду, а те, що грузинський народ заслужив багаторічною відданістю європейському шляху. Відмова від неї зараз не тільки не нашкодить винним у відході від демократії, а й зіграє їм на руку. Вона забезпечить «Грузинській мрії» ідеальний наратив: мовляв, це

Європа відвертається від грузинського народу, а не від режиму, що нищить демократію.

Якби ЄС справді хотів використати безвіз як інструмент тиску, найбільш доречно це було б зробити перед виборами

З іншого боку, важливий і час. Якби ЄС справді хотів використати безвіз як інструмент тиску, найбільш доречно це було б зробити перед виборами – тоді це могло би мати політичну вагу. Тепер, коли вибори минули й довіру до ЄС уже підірвано, призупинення може сприяти розчаруванню, а не мобілізації. Так, вступ до ЄС і досі багато хто підтримує, але треба розуміти, що ця підтримка неоднозначна й подекуди хитка.

В пошуках компромісу ЄС хотів запровадити цільове призупинення безвізу для грузинських чиновників з дипломатичними паспортами, але не для населення загалом. Однак через лазівку в законі багато чиновників також мають звичайні біометричні паспорти, що дозволяє їм і далі вільно подорожувати. Це тільки поглиблює суспільне обурення, в той час як представники «Грузинської мрії» зухвало продовжують свою діяльність.

І все ж, схоже, вирішальний момент настав. Єврокомісія надіслала Грузії листа, в якому попередила про можливе призупинення безвізового режиму, якщо її рекомендації не буде враховано.

Паралельно ЄС переглянув механізм призупинення безвізу, а саме оновив критерії, щоб дозволити швидко реагувати в разі серйозного погіршення відносин з третьою країною, особливо якщо під загрозою опиняються основоположні права та свободи людини.

15 липня, голова дипломатії ЄС Кая Каллас заявила: «Йдеться, зокрема, про репутацію ЄС. Якщо у нас є певні очікування, і ця пільга, бонус, надається країні, яка не відповідає умовам, то мають бути наслідки, щоб громадяни бачили, що уряд не йде європейським шляхом і не сприймає статус кандидата серйозно».

На тлі цього міністри закордонних справ Чехії, Литви, Естонії, Німеччини та Латвії надіслали Верховній представниці Каї Каллас спільного листа, де наголосили, що будь-які обмеження мають стосуватися не громадян, а конкретних високопосадовців із «Грузинської мрії». Міністри запропонували, щоб в разі запуску цей механізм застосовувався вибірково до чітко визначеної групи чиновників.

«Грузинська мрія» не лише ігнорує рекомендації ЄС, а й свідомо підштовхує ЄС до призупинення привілеїв для Грузії

На жаль, ці рекомендації так і залишаться на папері. Без сумніву (якщо звернутися до судових стандартів доведення), «Грузинська мрія» не лише ігнорує рекомендації ЄС, а й свідомо підштовхує ЄС до призупинення привілеїв для Грузії. Зі слів прем'єра Іраклі Кобахідзе, їхній підхід полягає в ізоляції: «Якщо доводиться обирати між миром і стабільністю та безвізом, звичайно, ми віддамо перевагу миру й стабільності. Це вибір грузинського народу, для нас це так».

Отже, рішення призупиняти або не призупиняти безвіз, для ЄС нелегке. Це та ситуація, коли «і туди гаряче, і сюди боляче». А втім, уже під час написання цієї статті майже 40 громадських організацій опублікували спільну заяву: «Якщо буде призупинено безвіз для громадян, уся відповідальність ляже на уряд Іванішвілі, який перекреслив багаторічну працю та свідомо підриває західне майбутнє країни всупереч волі більшості громадян... Ми закликаємо Іванішвілі припинити саботаж європейського вибору переважної більшості грузинів і Конституції Грузії».

Висновок в будь-якому разі незмінний: відповідальність лежить на одній людині та її соратниках, які не представляють інтересів більшості грузинського народу.

Переклад з англійської Дар'ї Прусенко

Тамар Ґамкрелідзе

Тамар Ґамкрелідзе (Tamar Gamkerlidze) – колишня наукова співробітниця Коледжу Європи в Натоліні та аспірантка Грузинського інституту громадських справ (GIPA). Вона досліджує роль університетів як політичних діячів в гібридних режимах, зокрема в питаннях управління, академічної свободи та євроінтеграції.